

Kennis over plantenzaden voor de imker

Leo van der Heijden, tekst en foto's

Iedereen die in het voorjaar zaait, kan in de herfst weer zaden oogsten. Het spreekwoord luidt niet voor niets: wie zaait zal oogsten. Maar ook geldt: wie oogst kan later weer inzaaien. En wel een aanzienlijk groter oppervlak dan waarvan de zaden geoogst zijn. Want elke plant produceert omwille van het behoud van de soort véél zaden. Hier volgen een paar aanwijzingen hoe we het beste deze zaden verzamelen, om ze het volgende jaar weer met succes te kunnen uitzaaien.

Rijp zaad

Het belangrijkste is dat de zaden bij het oogsten rijp zijn. Onrijp zaad verdroogt en zal niet kiemen. Om het juiste oogsttijdstip te bepalen zullen we de planten waarvan we willen oogsten een tijdje moeten volgen. We zien dan de verandering van de vruchten. Eerst worden ze groter, dan veranderen ze van kleur. Het kan geen kwaad af en toe een vrucht open te peuteren. Je ziet dan hoe de zaden in de vrucht zitten. Het best kan geoogst worden als het gewas droog is. Een nat gewas beschimmelt sneller. Het moment van oogsten is aangebroken als de zaden donker kleuren en hard zijn geworden. Bij veel planten zijn de eerste zaden dan al op de grond gevallen. Dit zien we heel eenvoudig bij de goudsbloem, die de zaden kaal op de bloembodem vormt. Als die van groen naar bruin zijn verkleurd en makkelijk loslaten, zijn ze rijp. Het zaad van één zo'n bloem is al een flinke hoeveelheid.

Bij de klapproos is het wachten tot de vruchtdoos zich opent. De vruchtdoos kunnen worden afgeknipt en in een emmertje verzameld. Vruchten die nog weliswaar niet open zijn maar wel bruin en droog kunnen ook worden geoogst.

Bij phacelia is het moment van oogsten wat moeilijker te bepalen. De bloemen van phacelia zitten in aarvormige schichten waarbij de bloei onderaan

begint en zich dan langzaam naar het einde van de schicht verplaatst. Dit kan enkele weken in beslag nemen. Dit betekent dat de zaden die het eerst gevormd worden al rijp kunnen zijn als de laatste bloemen in de schicht nog in bloei staan. Hier zal een zodanige keuze gemaakt moeten worden dat de kans op rijp zaad het grootst is. Meestal is dit als de eerste zaden beginnen te ruïen. Knip de hele schichten af en leg ze te drogen.

Van links naar rechts: goudsbloem, klapproos, phacelia, phacelia

Voor een goed kiemresultaat is wel enige plantenkennis nodig, elke soort heeft zo zijn eigen manier van zaadvorming. In dit algemene artikel staan een aantal voorbeelden 'dicht bij huis'.

Meer weten? Op internet is veel informatie te vinden.

Drogen

De vruchtendozen van de klaproos bevatten nog maar weinig water en zullen makkelijk drogen, dit in tegenstelling tot de schichten van phacelia of de oogst van bloemtakken van borage. In het geoogste materiaal zit nog veel vocht. Zouden we alles in emmers stoppen dan zal onder in de emmer de boel beschimmelen. Het zaad gaat hierbij verloren. Beter is het daarom het geoogste materiaal in niet te dikke lagen in platte kisten te leggen met een krant er onder. Af en toe het materiaal keren zal het droogproces versnellen. Het drogen kan het beste plaatsvinden in een goed geventileerde droge ruimte. Niet in de volle zon want hierdoor kan broei ontstaan waardoor de kiemkracht afneemt.

Dorsen en schonen

Als het geoogste materiaal droog is kunnen we gaan schonen of dorsen. De manier waarop hangt ook weer af van het gewas. De dozen van de klaproos kunnen eenvoudig worden leeggeschud. Bij goudsbloemen eventueel wat plantenresten verwijderen en klaar ben je. Ook bij de zonnebloem kunnen de zaden gemakkelijk uit de bloembodem worden geschud. Heeft men weinig materiaal dan kunnen de zaden eruit worden gepeuterd zoals we hier zien bij het knoopkruid. Als de verdroogde bloemblaadjes (recht boven de zaadjes op de foto) makkelijk loslaten van de vrucht dan komen de zaadjes los als je de vrucht tussen duim en wijsvinger rolt. Anders wordt het bij phacelia en borage. Hierbij zal het gewas moeten worden 'gedorst'. Dat betekent dat het moet worden gekneusd en verkleind om zo de zaden vrij te maken. Een linnen zak of een oud kus-

Boven: borage (onrijp); midden: drogen; onder: knoopkruid

sensloop kan hierbij goede diensten bewijzen. Stop het materiaal in de zak en sla hier met de hand op. Schud het verkruidelde materiaal in een zeef, bijvoorbeeld een oud vergiet. Zeef het zaad eruit. Wat overblijft, kan op de composthoop. In dit zaad zit nog veel stof en ander klein plantmateriaal. Dit kan eruit worden geblazen. Doe hiervoor alles in een niet te kleine, platte schaal. Door over de schaal te blazen of gebruik te maken van de wind wordt het 'kaf' van het 'koren' gescheiden.

Bewaren

Als het zaad redelijk schoon en goed droog is kan dit het beste worden opgeslagen in papieren zakken. Hierin kan het blijven ademen. Schrijf op de zak de naam van het gewas en het jaar van oogsten. Na een half jaar weet je anders niet meer welk zaad je hebt geoogst, zeker als je verschillende soorten bezit. Het zaad kan meerdere jaren worden bewaard. Hoe lang is soortafhankelijk. Het is dan wel belangrijk om te weten wanneer het zaad geoogst is.

De zakjes zaad bewaren in het donker op een koele droge plek. Goed droog zaad kan enige vorst hebben. Al die zaden kunnen we zaaien, maar ook ruilen; een verbreding van onze prachtige natuurhobby. ●

